

comprehendere potest. Rursum, homo est finis omnium creatorum, ut eorumdem finis est Deus.

Non, sicut anima regit corpus, estque tota in toto, et tota in qualibet ejus parte, ita et Deus est totus in toto mundo, et totus in qualibet mundi parte.

Decimò et perfectissimè, sicuti Deus Pater per intellectum se cognoscens producit Verbum, pata Filium, et eum amando producit Spiritum sanctum; ita homo intelligendo se producit in mente sui verbum intelligibile, sive ipsius expressivum, sibi simile, atque inde procedit in voluntate ejusdem amor. Sic enim homo clare representat SS. Trinitatem. Ita S. Augustinus lib. 10 de Trinit. cap. 10, et lib. 14, cap. 11.

Hec ergo imago Dei homini est naturalis, que peccato perdi non potuit; est enim ipsi nature intimè et indelictibiliter impressa, ut perdi non possit, nisi perdatur et natura. Ita contra Origenem docet S. Augustinus lib. 2 Retract. cap. 24, ubi retractat id quod dixerat lib. 6 de Genes. ad litt. cap. 27, scilicet, Adamum peccando imaginem Dei perdidisse; quod, ait Augustinus, ut verum sit, sic accipendum est, non quasi in Adamo peccante nulla remanserit Dei imago, sed quod illa per peccatum tam deformis effecta fuerit, ut reformatione indigeret. Impia ergo et stolida est sententia Matthiae Illirici Lutherani, dicentis, quod imago Dei in homine per peccatum ita sit corrupta, ut homo substantialiter sit transformatus in vivis et substantialiernam imaginem diaboli; hanc enim esse ipsum peccatum originale, ipse cum suis mordacis tinctur lib. de Pecc. orig.

Dico secundò: Altera quoque in homine est imago Dei, scilicet supernaturalis, que sita est in gratia et justificatione hominis, quia ipse divina fit consors naturae, queaque in gloriâ et vita eternâ firmabitur et perficietur. *Gratia enim est anima animarum*, ait S. Augustinus. In hac gratia conditum esse Adamum, canique hic etiam ad litteram intelligi imaginem Dei, patet Colos. 5, vers. 10, Ephes. 4, v. 24. Ita passim Patres. Hac imago ab hominibus voluntate pendet, cæque peccante deredita est, sed per gratiam et justificationem reparatur et reformatur. Unde Apost. Ephes. 4, 25: *Renovamini, inquit, spiritu mentis vestre, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis*. Vide ibi dicta, et 2 Corinth. 5, v. 18.

Ubi nota. Ad eum primo instanti creationis sue, cum gratia infusa fuisse simul omnes virtutes theologicas et morales; item datum ei esse iustitiam originalem, que præter habitus virtutum jam dictos, erat assistentia et manutentitia Dei assidua; quâ flebat, ut motus omnes appetitus inordinati, sive concupiscentie, rationem preventientes, impediterentur; utque appetitus rationis, ratio Deo in omnibus subderetur; itaque homo in omnibus internâ pace, rectitudine et sanctitate frueretur; unde de nullâ re inordinantiam tristitiam, iram, concupiscentiam, aliante turbidam passionem conceperisset, atque hanc iustitiam et integratem Adam, si non peccasset, in posteros transfundisset. De iustitia originali vide Molinam, Pererium, Aretinum, et alios.

Dico tertio: In corpore hominis propriè non est imago Dei, sed tamen in eo reluet quadammodo et resplendet; quia scilicet corpus hominis est imago mens. Recta enim statura, et vultus in colum crenatus, indicat animum corporis rectorem coelesti satum originem, Deique similem, eternitatis et divinitatis capacem, superna spectare et ambire debere. Si enim tantum vitrum, quanti margaritum? si tale est corpus, qualem debet esse animam? Ita S. Augustinus, lib. 6 de Genes. ad litt. cap. 12, et Bernardus serm. 24 in Cantica. Rectâ ergo statuâ admonetur homo, sibi non esse sectanda terra, ut faciat pecora, quorum voluptas omnis ex terra est; unde in ventrum cuncta pecora prostrata sunt. Hinc poeta:

*Pro ronque cim spectent animalia cetera terram,
Os homini subline dedit, costumque tueri
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*

Celo ergo natu, celo creatu sumus; hic finis, hic scopus noster; ab hoc abseruimus, frustra homines sumus; frusta colum solenque suspensus; satius foro bruta aut saxa fuisse; sin assequamur, terque queratque beatu. Hic ergo nobis, aquæ ac S. Bernardo, perennis sit studium ad vitam puram et sanctam: Bernarde, die quare hic? cur colum suspicis? cur animam rationalem et immortalem acceptisti?

Dico quartio: In ceteris creaturis non est imago, sed quoddam quasi vestigium Dei, Deum representans, sicut effectus suam causam representat. Considerant enim carum naturam, actionem, dispositionem, determinationem, et mirabilem omnium inter se consecrationem et ordinem, patet, eas divinâ ratione et sapientia conditas esse, et conservari.

Moraliter, voluit Deus omnia esse hominis, hominem vero esse Dei, quasi peculum, idèoque eum obsignavit sigillo sue imaginis, eoque tenacissimo et indelebilis, ut homo seipsum intuisci, quas in imagine Deum creatorem suum agnoscat, sciatque quanto debito, et quam arcto vinculo illi sit obstrictus. Homo enim generat Dei imaginem: Primo, ut filius sui patris, cui debet amorem et pietatem; secundò, ut mansum domini sui, quem timere ac reverenter debet; tertio, ut miles sui duci et imperatoris, cui fidem et obedientiam praestare oportet; quartò denique, ut minister et dispensator bonorum heri et domini sui, cui rectum usum creaturarum, que dispensatione ejus commisso sunt, exhibere debet, ad perennem Domini Deique sui laudem et gloriam. Ite Pererius, qui septem causas morales, cur homo conditus sit ad imaginem Dei, affert hic 1. 4, in digressione morali pag. 501, edit in-8°. Ubi maxime notanda est sexta, quæ est, ut homo esset capax extermitatis et infinitatis Dei, utque ab eo fidenter omnem bonum sperare et petere audeat, dicatque ei: Imple, Domine, in bonis desiderium anime mee, quam ad tuum imaginem, tuique capacem creasti; tu nihil in mundo pateris esse vacuum, patiere vacuum in animo meo? reple ergo eum tuis bonis, in teipso; nam nihil aliud ejus infinitam capacitatem satiare et expiere potest, nisi tu. Denique, si crimen est lese maiestatis regis imaginem violare, quale

crimen erit Dei imaginem sibi insitam fodare peccato et polluere!

ET PREST. Hebreiæ rei dura, id est, et presint, sive dominentur, scilicet tam Adam, quam Eva eorumque posteri. Est ergo homo, animal imperio natum. Audi S. Basil. hom. 10 Hexam.: *Animal itaque es, o homo, imperio natum. Equis miserae hanc affectum servis servitum? equid se dedis peccato in tunc manscipium?* cur tuipse sponte mancipem te et captiuum constituis diabolus? Jussit te Deus in creaturis principem locum tenere; et ecce tandem principatus dignitatem à te excusū et repulsi. Sed servus vocatus es in habens rationes vitiosas omnis affectus planè dominaticrem. Si heres fedat voluptati serviatur, tu ab ea temperans, inquit contemnens, præ illo es dominus istius obscenæ affectus; illæ et diverso earum servus, quæ abs te velut calce proteruntur, illicium volupsum.

Nota primò. Homo in statu innocentie, perfectum habuit dominium in omnia animalia, idque partim ex scientia et prudentia naturali, quæ sciabant quomodo domanda, ciceranda et tractanda essent singula; partim ex peculiari providentia Dei, qui per angelos animalium omnium phantasiam et corpus flexissent ad nutum, voluntatem et imperium hominis, sicut eadem per angelos ad Adamum deduxit c. 2, v. 19.

Decebat enim, ut, quamdiu caro hominis spiritu, et spiritu Deo; tandem et animalia homini, quasi domino suo obedirent. Porro hoc dominum index est magnæ dignitatis hominis. Audi S. Ambros. initio l. 6 Hexam.: *Videbatur elephas nihil habere natura procerius atque robustius, nihil terribilis leone, nihil servus tigris; verum haec servient homini, et naturam suam humanâ institutione deponunt; oblitiscuntur quod nata sunt; induuntur quod jacentur. Quid multa? docent ut parvuli, servient ut famuli, adjacent ut infirmi, verberant ut timidi, corriguntur ut subditi, in mores transeunt nostros, quoniam motus proprios perdidunt.*

Adverte. In statu innocentie, obedientia animalium fuisset quasi politica; debouissent enim ipsa imperium homini, sensu aliquo percipere, ut ei obedirent. Unde si longè fuissent dissita, vel altera occupata, non percipessent hominis imperium, illi non obedirebissent. Denique tunc homo homini quoque dominatus fuisset, dominione non servili, sed civili, quâlis est inter angelos. Sic enim parentes filios, mariti uxores, principes subditos rexissent. Ita S. August. l. 19 de Civit. c. 14.

Nota secundò. Mansit in homine hoc dominium post peccatum, ut patet Genes. 9, 1. Hinc iure nature, ut docet Aristot. l. 4 Polit. cinq[ue] homini licita est silvestrium animalium venatio, æquæ ac pictum p[ro]scatio. Verum per peccatum mulum immunitum est hoc dominium, idque, ut notat Hugo, maximè circa animalia extrema, scilicet maxima, ut leones; et minimæ ac vilissima, ut culices, pulices, etc.; illud tam recuperarunt quidam viri sanctissimi, qui ad innocentiam primevam quām proximè accesserunt; ut Noe in omniâ animalia areæ, Eliseus in ursos, Daniel

in leones, Paulus in viperam, S. Franciscus in pisces et apes, quibus concionabatur, imperium obtinuit.

Tropologicè, homo præcepit piscibus, quandū dominatur gula et libidini; avibus, cum dominatur ambitioni; republibus, cum dominatur avaritiae; foris, cum dominatur ire. Ita Origenes, Chrysostomus, Euherius.

AD IMAGINEM DEI CREATIVI ILLUM. *Dei*, id est, Christi, qui est Deus; ad Christi enim imaginem specialiter creatus est homo; hoc enim est quod dicitur Roman. 8: *Quos præcepit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filiis sui;* et alibi: *Sicut portavimus imaginem terreni, portem et imaginem cœlestis.* Ita S. Cyril. l. 4 contra Julian., Hilar., Theodor. et ex eis Franc. Aretinus hic. Verum imago Christi est supernaturalis gratia et gloria; hic autem agitur primariò de imagine naturali. Est ergo hic enallage personæ frequens apud Hebreos. Deus enim de se quasi de alio aliquo, in tertia personâ loquitur: quod enim dixit: *Creativus Deus hominem ad imaginem suam;* hoc confirmat et inculcat, clarèque explicat → suam, dicens: *Ad imaginem Dei creavit illum.*

VERS. 27. — MASCULINUM ET FEMINAM CREATIVI EOS. Hinc novator quidam in Franciâ nuper asseruit, Adamum creatum esse hermaphroditum, fuisseque cum tam feminum, quam masculum... Sic et Plato in Symposium censuit, primos homines fuisse androgynos. Verum insulce hoc dicitur; non enim dicit Scriptura, *creavit eum, sed eos*, scilicet Adamum et Evam; puta Adamum creavit masculum, Evam vero feminam. Unde patet hæc per anticipationem dei. Necdum enim Moses descripsit creationem Eve, licet ipsa hoc eodem sexto die sit facta; hanc enim reservat in c. 2, v. 22. *Aequo insulso est, quod tradunt aliqui Hebrei, et Franc. Georgius tom. 1, prob. 29, scilicet Adam et Evam à Deo creatos esse, ita ut in lateribus sibi invicem cohererent, essentque quasi unum, sed postea Deum eis ab invicem separasse; hoc enim repugnat cap. 2, v. 18, ut ibi ostendam.*

VERS. 28. — CRESCEAT ET MULTIPLETUR. Ex hisce verbis liquet Adamum et Evam in etate et statu perfectâ, atque ad generandum aptâ, puta juvenili, ut Juilinus, aut virili, conditos esse. Volum hereticis, hic singulis hominibus à Deo præcipi generationem usumque matrimonii. Sed si ita est, ergo Christum Dominum (ut alios viros sanctissimos faciem) primum hujus legis violate reum peragant oportet. Et sane, si quod hic est præceptum, id non singulis hominibus sed toti species, id est, omnibus hominibus, in communâ datur, ne simant speciem humananâ intermixi. Ita D. Thom. Verum dico, nullum hic esse præceptum. Idem enim dixit Deus piscibus, v. 22, quibus utique legem non tulit. Tantum ergo hic Deus benedicit homini, ut patet ex ipsi ejus verbis; hoc est, usum matrimonii inter homines probat, eisque virtutem et fecunditatem indit, ut per maris et feminæ conjunctionem, ut cetera animalia, sibi simili procreant, itaque se suamque speciem conservent ac

propagant. Ita S. Chrysostomus, Rupertus et Augustinus lib. 21 de Civit. 22, Perierius, Oleaster, Vatablus et alii.

ET REPLETE TERRAM. Huic rei symbolo, inquit S. Augustinus tract. 9 in Joan., quatuor mundi plaga, per sui litteras initiales, in nomine Adam græce continentur. Adam enim, si initiales exposas, idem est quod ἀντιτίθεται, θεός, ἄρχος, πατέρα, id est, Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, ut significaretur ex Adam nascituros esse homines, qui quatuor mundi partes incoherent et replerent.

SUBJICITE EAM, expulsi de domitis cunctis feris eam inhabitate et colite, ejusque decor et fructibus vos pacite ac fruimini.

Dominanini. Hebrew redi, est ambiguum. Si enim illud deducas à rada, significat dominanini; sin à iārad, significat descendere, q. d.: Si præcepto meo parueris, dominanini cunctis animalibus; si non, dominio vestro exceditis, ut factum depror Psalms, Psal. 48, v. 15. Ita Delrio. Verum hic sensus subtilior est, quam solidior; patet enim hic tantum de benedictione et dominio hominis agi, idque tantum significat redi, quando cum bebi construir, ut hi fit. Redi ergo hic idem est quod dominanini.

VERS. 29.—ECCE DEDI VOBIS OMNEM HERBAM IN ESCAM. Dedi, id est, do. Hebrei enim utuntur præterito pro presenti qui hinc. Hinc communior Patrum et Doctorum (excepto Cajet, Victoria, et D. Soto, quos citat Perierius tom. 2, pag. 322), sententia est, homines usque ad diluvium in cibo ita frugale fuisse, ut herbis et fructibus vescerentur, carnis vero aquæ a vino abstinerent; idque non ab aliquo Dei præceptum, sed ob religionem quandam inde natam, quod nequum Deus carnium et vini usum expressè et disertè concessisset, ut patet Genes. 9, v. 5 et 21. Hec esse complexum Patrum frugalitas vitam eis non minuit, sed auxit; vixerunt enim tunc ad 900 annos. Pulchritudo hac præcisus frugalitate Boetius lib. 2 de Consolatione, morto 5:

Feliz nimis prior atas,
Contenta fidelibus aris,
Nec inerti perdita lucu,
Facili que sera solebat
Jejunia solvere glande.
Et Ovid. lib. 4 Metam., de priscis patribus ita canit:
.....Fraga legebant

Cornaque, et in duris harenitia mora rubetis,
Et quæ deciderat patulæ jouis arbore glandes.

De hæc per plura dicam cap. 9, v. 5, 2.

Quæres cur, cùm post singula creationis opera dicatur: *Et vidit Deus quod esset bonum, illud omittatur post creationem hominis?*—Resp.: Causa prima est, quia in hominem finitur rerum creatio, quæ finita et perfecta generatio omnia complectens dicit Moyses: *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona;* que complexio ad hominem maximè spectat, tunc quia ejus creationem fusis ceteris immediate ante descriperat, tunc quia homo est finis, complexio, nucleus et centrum omnium creaturarum; propter homi-

nem enim omnia creata sunt, et homo omnis creatura est dominus, participium, nexus et vinculum. Quare, ne bis idem immediatè repeteret Moses, dicens de homine: *Et vidit Deus quod esset bonum, ac mox de omnibus subiecendo: Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona,* prius omisit, illudque in posteriori intellexit, ut significaret omni in homine et propter hominem, ut crea sunt, sic et bona esse a bono hominis creator. Ita Perierius, qui et addit idcirco addi hic *et valde*, quod in ceteris omittitur, quia bene num hominis præstat bona ceterorum, preserunt quia per hominem, puta Jesus Christum, creature omnes erant deificatae: deificata enim Christi humanitate, una quoque omnes creature, que in ea continentur, mirabiliter sunt deificatae. Duas alias causas afferit S. Augustinus, lib. 3 de Genesi ad litteram, cap. 2, scilicet secundam, quia, ait, homo nondum erat perfectus; nondum enim erat in paradiso constitutus; sed quia postquam ibi constitutus est, illud ipsum pariter prætermis est, hinc tertiam subdit, quia prescribat Deus hominem peccatum, nec in sua imaginis perfectione mansurum, q. d.: Noluit eum dicere natura bonum, quoniam prescribat culpa suâ forte malum. Quartam causam dat S. Ambrosius, lib. de Paradiso, cap. 10: *Deus, ait, noluit sibi Ador, ante formationem Eve, dicere quod esset bonum, ne videtur sibi contrarius;* nam cap. 2, 18, dicit: *Non est bonum hominem esse solum; faciamus ei adjutorum simile sibi.* Igmar quia bonum generis humana, puta fructuendis et propagatio, pendebat ex Evâ, hinc Deus ante ejus formationem noluit eum solo Adam dicere quod esset bonum. Maluit enim, pergit Ambrosius, esse quos saluos facere posset, quibus donare posset peccatum, quia unum solum Adam, qui liber esset a culpa. Quinta causa est oralis, scilicet ut significaret hominem esse liberi arbitrii, quo ex altera creatura erant; unde habent dumental bonitatem entis, sive naturalem; homo vero, quia liber, majorem habet bonitatem virtutis, sive moralis. Ut ergo indicaret, hominum bonitatem moralem, que præcipua est, pendere ex usu liberij ejus arbitrii, noluit autem eum dicere de illo quod esset bonum. Hanc causam assignant SS. Augustinus, Ambrosius et alii.

VERS. 51.—VIDITQUE DEUS CUNCTA QUÆ FECERAT, ET ERANT VALDE BONA. Nota. Mira est mundi rerumque creatarum pulchritudo. Primo, ob rerum varietatem: aliae enim sunt incorporeæ, ut angeloi, lique in variis species, hierarchias et choros distributi, suntque plurimi et penè immuni. Aliae sunt corporeæ; rursus harum aliae sunt incorporeæ, ut coeli et sidera; aliae corruptibile, exque duplices, scilicet inanimæ et animæ, rursus animæ, aliae sunt plantæ, aliae animalia; aliae denique sunt partim corporeæ, partim incorporeæ, ut homines. Jam quanta est varietas hominum in formâ et vultu, in ingressu, voce, ingenio, lingua, studiis, opificiis, moribus, legibus, institutiis, religionibus. Secundo, ob rerum omnium ordinem, et aptissimam dispositionem nobiliores enim summum mundi tenent locum, ignobiliores insum, medie me-

dium, ex quo per superiores aguntur, servantur et reguntur. Tertiò, ob rerum plenitudinem et universitatem. In mundo enim sunt omnia tripliciter: primum, secundum generales gradus rerum, qui quatuor sunt, esse, vivere, sentire et intelligere. Secundù, secundum cajuslibet horum graduum genera omnia et species subalternas. Tertiò, quod nihil uspiam sit, nihilque factum sit à Deo, quod non in mundo contingat, ad eumque pertinet. Quartò, ob partum omnium inter se artam miramque connexionem, non modo secundum quantitatam, ut nihil sit usquam inane et vacuum, sed etiam in serio contextu naturalium specierum; videlicet ut nulla sit interrupcio, utque qualibet pars alii vicini circumquaque apudissime et amicissime astricta et levigata sit. Quintò, ob rerum inter se discordem concordiam, obque eorum sympathiam et antipathiam. Talis antipathia est inter item et brasicam, inter ovem et lupum, felem et murum, silvasque res innumeræ. Sympathia est inter magnetem et ferrum, inter herbas, mares et feminas, inter metalla varia, inter liquores, inter animalia. Sextò, ob miram rerum omnium tum inter se, tum cum toto mundo proportionem. Hæc enim similis est proportioni et pulchritudini humani corporis, que ex concionâ membrorum omnium compositione consurgit, quod sit, ut scilicet homo est parvus mundus, ita mundus sit magnus quidam homo. Septimo, ob divinam optimamque mundi administrationem: primum, quod Deus singulis rebus, etiam vilissimis, quecumque vel necessaria, vel opportuna erant at vitam eujusque uendam, finemque consequendum, sapientissimè ac liberalissimè comparavit. Secundo, quod singulas, etiam rationes et sensu carentes, ad finem suum dirigat, quodque ejus ductu illæ ad finem suum perveniant, perinde ac si actiones et fines suos cognoscerent et intenderent, ut clare patet in avibus dum nidos construunt in motu solis, celorum, ventorum, etc. Tertiò, quod singulas ex æquo ita temperet, ut vires suas vicissim frangendo, et sensu corrumpendo, mundum sibiique non sint exitio, sed salutis et ornamento. Quarò, quod singulæ publicæ bonum privato præferant, ut eum corpus grave ascendi sursum, ut vacuum impedit. Quocirca S. August. Epist. 28, citans illud Isaie 40, juxta Septuag. Qui profert ad numerum, vel numerose, scelum, docet mundum esse musicam stauissimam modulatorum Dei, quæ ex variis et contrariis rebus, quasi sonis et tonis oppositis conflata, concentum et harmoniam edit admirabilem. Idem lib. 41 Civit. 18, ait in hoc mundo Deum fecisse tam diversa, ut ordinem, inquit, seculorum tanquam pulcherrimum carmen, ex quibusdam quasi antithesis honestarum; perinde ac Seipso apud Ciceronem dictat, civitatem et politiam bene ordinatam esse concentum. Sicut enim hic ex dissimilitudinum vocum moderationis concors officiat et congruens; sic ex summis, mediis et infimis ordinibus interjectis in sonis, moderatà ratione ciuitatis consensu dissimilitudinum concinere, et qua harmonia à Musis dictior in canti, eam esse in ciuitatis concordiam, eamque milio pacto sine justitia esse posse, ut refert idem August.

lib. 2 de Civit. cap. 21. Octavò, quod omnes res mundi ad hominis utilitatem composite sint; aliae enim pertinent ad vitæ humanae necessitates et commodities; aliae ad varias hominum oblectationes; aliae sunt morborum remedia et sanitatis presidia; multæ ad exemplum et imitationem sunt propositæ; omnes conducti ad scientiam rerum, et maximè ad Dei notitiam, amorem et reuangelionem concepidam. Nonò, quod mala omnia in mundo Deo ordinat in bonum; mala enim pœna ordinat ad castiganda mala culpa; mala culpa absolutè mala et peccata sunt; tanta est tamen Dei bonitas, sapientia et potentia, ut ea ordinet ad bonum, vel clementia et misericordia sua, ea condonat; vel justitia et vindicta sua, puniendo ea pœna presentibus et aeternis. Ita Perierius.

Apud ergo S. Bernard. serm. 5 de Pentecoste: Tria, ait, in magno huic mundi opere cogitare debemus, et videbilet quid sit, quomodo sit, ad quid sit constitutus. Et in esse quidem rerum, inestimabilis potestia commendatur, quod tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sunt creata. Sanè in modo ipso sapientia singularis eluet, quod haec quidem sursum, haec vero deorsum, haec in medio ordinatissime sint locata. Si vero ad quid sit factus mediteris, occurrit tam utilis benignitas, tam benigna utilitas, quæ etiam ingratissimos nosque multitudine et magnitudine beneficiorum possit obruire. Potentissimè siquidem ex nihilo omnia, sapientissimè pulchra, benignissimè utilia sunt creata. Et S. Aug. in sent. 141: Tria, ait, maximè nobis scienda de conditione creaturae oportuit intimari; quis eam fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixi Deus, inquit: *Fiat lux, et facta est lux; et videt Deus lucem quod bona esset.* Nec auctor excellenter est Deo, nec aars efficiator est Dei verbo, nec causa melior est, quia in bonum creetur a bono. Et Sent. 150: Nullum, ait, Deus vel angelorum vel hominum creat, quem malum futurum esse præsulset, nisi patrere nōset quibus eos visibus honorum commendaret, atque in ordinem seculorum, quasi pulchritudinem carmen; etiam ex quibusdam pulcherrimis antithesis honestarum. Hoc est carmen, hic liber mundi. Quare S. Antonius cuidam roganti, quomodo in eterno sine libris vivere posset? respondit: *Mus liber, à philosopho, est natura rerum à Deo conditum, que quotiescumque mihi liberatur, libros ipsius Dei ad legendum suppeditat.* Ita refert Socrates lib. 4 Histor. cap. 18.

Denique Philo, lib. de Plantatione Noe, sub finem, docet Dei operibus nihil desesse, nisi justum corum estimatorem et encomiasten: Fertur, inquit, fabula, et sapientibus viris ad posteros per manus tradita, est autem talis. Olim, cùm totum mundum opifex absolute, quendam è Prophetis rogavit, numquid desideraret mundum creatum, sive in terra et aqua, sive in aere aut in celo. Respondit ille, esse quidem perfecta et plena utique omnia; unum tamen se requirere, laudatorem horum sermonum, qui in rebus omnibus, vel quod minimum obscurissimum vi-

et, non tam laudet, quām enarrat. Ipsam enim narrationem operum Dei sufficientissimam esse laudem, nullo egenem auctoriam. Hoc responsum patri universorum placuisse fertur, nec multò post exortum genus canorum et musicum, ex una divinarum potentiarum virgine memoria, quam Mnemosyne vocant. Hec est priscorum fabula, ex cuius auctoritate dicimus nihil esse Deo magis proprium, quam benefacere; nihil autem creature, quām gra-

CAPUT II.

1. Igitur perfecti sunt coeli et terra, et omnis ornatus eorum.

2. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat; et requieavit die septimo ab universo opera quod patravit.

3. Et benedixit diei septimo, et sanctificavit illum, quia in ipso cesserat ab omni opere suo quod crevit Deus ut faceret.

4. Iste sunt generationes coeli et terre, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus coelum et terram,

5. Et omne virgultum agri antequam oriretur in terrā, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat qui operaretur terram;

6. Sed fons ascendebat ē terrā, irrigans universam superficiem terre.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terra, et inspiravit in faciem eius spiraculum vite, et factus est homo in animam viventem.

8. Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluntatis à principio, in quo posuit hominem quem formaverat.

9. Producitque Dominus Deus de humo omnem lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave: lignum etiam vite in medio paradisi, lignumque scientiae boni et mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluntatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heviliath, ubi nascitur aurum.

12. Et aurum terra illius optimum est, ibi inventur bellum, et lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi, Gehon: ipse est qui circumnat omnem terram Aethiopice.

tias agere, cum præterea nihil rependere valeat. Denique S. Basilus hom. 11 Hexam. : « Universa haec mundi moles, inquit, perinde est ac liber litteris exaratus, palam contestans ac deprendicans gloriam Dei, illiusque augustissimam majestatem, arcana aliisque et invisibilium, abunde enuntians tibi intellectui creature. Cœli enim enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Psalm. 18, 1.

CHAPITRE II.

1. Le ciel et la terre, avec tous leurs ornements, furent donc ainsi achevés en six jours.

2. Et Dieu accomplit, avant le septième jour, tout l'ouvrage qu'il avait fait résolution de créer; et il se reposa le septième jour, après avoir achevé tous ses ouvrages, ne créant plus rien de nouveau.

3. Il bénit le septième jour, et il le sanctifia, voulant qu'il fut regardé dans la suite, comme un jour saint et particulièrement consacré au Seigneur, parce qu'il avait cessé en ce jour de produire toutes les ouvrages qu'il avait créés pour faire éclater sa puissance, sa sagesse et sa bonté.

4. Telle a été l'origine du ciel et de la terre, et c'est ainsi qu'ils furent créés au jour que le Seigneur fit l'un et l'autre?

5. Et qu'il créa toutes les plantes des champs, ayant qu'elles fussent sorties de la terre, et toutes les herbes de la campagne, avant qu'elles eussent poussé. Car le Seigneur Dieu n'avait point encore fait pleuvoir sur la terre, et il n'y avait point d'homme pour la labourer. Ainsi la terre privée de ses secours, ne produisait rien.

6. Mais quand Dieu fut créé les graines et les semences, il s'élevait de la terre une vapeur abondante, comme une fontaine d'eau vive, qui en irrossait toute la surface, et qui suppléait aux pluies, qui ne tombaient point encore, lui faisait produire au dehors des plantes que Dieu avait créées dans son sein.

7. Le Seigneur Dieu, ayant avoir ainsi perfectionné la terre, pensa à créer l'homme qui devait l'habiter. Mais au lieu qu'il avait donné l'âme aux autres animaux, en commandant aux eaux et à la terre de les produire, il voulut que le plus parfait d'entre eux fût formé d'une manière plus parfaite; il forma donc lui-même le corps de l'homme du limon de la terre, et il répara-t-il sur son visage un souffle de vie, en unissant à ce corps une âme raisonnable, et ainsi l'homme devint vivant et animé.

8. Or, le Seigneur Dieu avait planté dès le commencement, c'est-à-dire, dès qu'il eut séparé les eaux d'avec la terre, un jardin délicieux dans lequel il mit l'homme qu'il avait formé.

9. Le Seigneur Dieu avait aussi produit de la terre de ce jardin, toutes sortes d'arbres beaux à la vue, et dont le fruit était agréable au goût. Et il avait fait naître au milieu de ce jardin de délices, qui étaient comme un paradis, deux arbres: l'un appellé l'arbre de la vie, parce que son fruit la devait conserver à ceux qui en mangeraient, et l'autre, qui fut depuis appelé l'arbre de la science du bien et du mal, parce que le serpent fut créé à la femme, que si son mari et elle mangeaient du fruit de cet arbre, ils arriveraient cette science du bien et du mal, comme Dieu la possédait.

10. Dans ce lieu de délices il sortait de la terre un fleuve pour arroser le Paradis; et ce fleuve est celui qui sortant de là, se divise en quatre canaux, ou quatre autres fleuves.

11. L'un s'appelle Phison; et c'est celui qui couvre tout autour du pays d'Heviliath, où il vient de l'or;

12. Et l'autre de cette terre est très-bon; c'est la aussi que se trouve le bœuf d'or la perle, et la pierre d'onyx ou l'émeraude.

13. Le second fleuve s'appelle Gehon; et c'est celui

qui coule tout autour du pays de Chus, d'où sont venus les peuples d'Aethiopie.

14. Le troisième fleuve s'appelle le Tygre, qui se répand vers les Assyriens. Et l'Euphrate est le quatrième de ces fleuves.

15. Le Seigneur Dieu pris donc l'homme, et le mit dans le paradis de délices, afin qu'il le cultiverat et qu'il le gardât comme le lieu qui lui était donné pour sa demeure.

16. Il lui fit aussi ce commandement, et il lui dit: Mangez de tous les fruits des arbres du Paradis.

17. Mais ne mangez point du fruit de l'arbre de la science du bien et du mal; car au même temps que vous en mangerez, vous mourrez très-certainement.

18. Le Seigneur Dieu dit aussi: Il n'est pas bon que l'homme soit seul, faisons-lui une aide semblable à lui, afin que par son secours il puisse conserver son espèce sur la terre, et s'y multiplier.

19. Le Seigneur Dieu ayant donc formé de la terre tous les animaux terrestres, et de l'eau tous les oiseaux du ciel, il les amena devant Adam, afin qu'il vit comment il les appellerait, et le nom qu'Adam donna à chacun des animaux, est son nom véritable, et celui qu'il porte encore aujourd'hui.

20. Adam appela donc tous les animaux d'un nom qui leur convenait, tant les oiseaux du ciel que les bêtes de la terre. Mais parmi tous les animaux, il ne se trouva point d'aide pour Adam qui lui fut semblable, et par le secours de laquelle il put se multiplier sur la terre.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea.

22. Et edificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in nubem: et adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, et caro de carne mea: huc vocabut Virago, quoniam de viro sumpta est.

24. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerabit uxori sua: et erunt duo in carne una.

25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor ejus: et non erubescabant.

COMMENTARIUM.

Est hoc capite anacephalosis; nam formatio parvis facta est die tertio, et Eva creatio ac matrimonii institutio facta est ante sabbatum die sexto, puta Venetis, quo creatus est Adam. Moses ergo hinc et alia que cap. 4 obliter perstrinxit, huc copiosius explicat et enarrat.

VERS. 1. — OMNIS ORNATUS. Puta stellae, et etiam angelii, qui calum ornant, perinde ac aves aerem, pisces mare, plantæ et animalia terram exornant. Pro, ornatus, hebreice est tsaba, id est, exercitus, scies, militia, virtus, ornatus; nihil enim ordinata scie est ornatum. Hinc dicitur Deus exercitum, id est, angelorum et siderum, que quasi militis, Deo statu ordine deserunt, moventur, oriuntur, occidunt, et pro Deo contra impios non raro depugnant, ut dixit Judic. 5, 20.

VERS. 2. — COMPLEVITQUE DEUS DIE SEPTIMO OPUS SUUM. Die septimo, scilicet exclusivè: nam inclusivè Deus complevit opus suum die sexto, ut habent 70; et copit enim die Dominicō, et complevit feria sexta, sive die Veneris, ita ut sequenti die septimo quieverit, quia post sex milenarios annorum laboris et mortis sequetur vita æterna, ait Isidor. in Glossar. cap. 5. Vide dicta Apocal. 20, v. 6.